

Н.О. Шишпанова, аспірант¹

Миколаївський національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Постановка проблеми. Формування гармонійної соціально-економічної та демографічної ситуації в Україні і розвиток на цій основі стабільного та ефективного ринку праці є однією з найбільш актуальних проблем держави. На сучасному етапі розвитку особливо гостро для сільських регіонів нашої країни постала проблема депопуляції і старіння населення, змін в структурі зайнятості, порушення основних співвідношень у формуванні та реалізації трудової активності, падіння продуктивності праці та зниження рівня життя. Вкрай необхідним є становлення повноцінного ринку праці – однієї з найважливіших ланок у розвинутій ринковій економіці, що передбачає надання права кожній людині на вільний продаж своєї праці за власним бажанням і вибором на засадах трудового найму [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми, що стосуються розвитку ринку праці, забезпечення зайнятості населення насамперед в аграрному секторі економіки, мотивації аграрної праці, відтворення населення у сільській місцевості, в останній час знаходять досить широке відображення в економічній літературі. Значну увагу їх вивченню приділяли і приділяють такі вітчизняні вчені: С.І. Бандур, Д.П. Богиня, О.А. Бугуцький, І.В. Гончаренко, М.І.Долішній, М.М. Жибак, Г.І. Купалова, В.В. Онікієнко, П.Т. Саблук, Л.К. Семів та ін. Багато наукових ідей трансформуються на український ґрунт із зарубіжних джерел. Віддаючи належне науковому внеску зазначених вчених у вирішення проблеми занятості населення та створення нових робочих місць, необхідно зазначити, що питання розвитку сфери зайнятості саме сільського населення все ще недостатньо вивчені та потребують подальшого дослідження.

Постановка завдання. Проаналізувати сучасні особливості зайнятості населення сільських територій.

Виклад основного матеріалу. Одним з головних індикаторів трансформаційних процесів в економіці виступає зайнятість населення.

¹ Науковий керівник, д-р екон. наук, доцент І.В. Гончаренко

Характерною особливістю сільського ринку праці в сучасних умовах є збереження тривалої негативної тенденції зростання обсягів як відкритого, так і прихованого безробіття серед сільського населення. В сільській місцевості надзвичайно гостро стоїть проблема розширення сфери зайнятості селян, оскільки досить обмеженим є сільський ринок праці.

Згідно з вимогами Міжнародної організації праці (МОП) аналіз ринку праці проводиться за категорією економічно активне населення (віком 15–70 років), використовуючи при цьому цілу систему взаємопов'язаних соціально-демографічних показників у комплексі, зокрема: рівень економічної активності, рівень зайнятості, рівень зайнятості у неформальному секторі, рівень безробіття та ін.

Розраховані за методологією МОП основні показники ринку праці Миколаївщини засвідчують, що протягом 2010–2011рр. спостерігається хоч і незначний, але ріст економічної активності працездатного населення, в тому числі і населення сільських територій. Такий приріст відбувається за рахунок збільшення кількості економічно активного населення. Також слід зазначити, що сільське населення свою економічну активність реалізовувало краще: рівень економічної активності сільського населення в 2011 р. на 7,4 в.п. більший за аналогічний показник міського населення (таблиця).

Основні показники ринку праці Миколаївської області*

Показник	Всього населення, тис. осіб		Міське населення, тис. осіб		Сільське населення			
					тис. осіб		питома вага, %	
	2010р.	2011р.	2010р.	2011р.	2010р.	2011р.	2010р.	2011р.
Економічно активне населення працездатного віку	537,4	537,4	358,0	356,6	179,4	180,8	33,4	33,6
Економічно неактивне населення працездатного віку	196,6	188,5	146,3	140,8	50,3	47,7	25,6	25,3
Всього населення працездатного	734,0	725,9	504,3	497,4	229,7	228,5	31,3	31,5

віку								
Зайняте населення	488,0	490,0	319,6	325,4	168,4	164,6	34,5	33,6
Безробітне населення	49,4	47,4	38,4	31,2	11,0	16,2	22,3	34,2
Рівень економічної активності	73,2	74,0	71,0	71,7	78,1	79,1	106,7	106,9
Рівень зайнятості	66,5	67,5	63,4	65,4	73,3	72,0	110,2	106,7
Рівень безробіття	9,2	8,8	10,7	8,7	6,1	9,0	66,3	102,3

*Джерело: розраховано автором за матеріалами [3, 4]

Рівень зайнятості працездатного населення в цілому по Миколаївській області в 2011 р. порівняно з 2010 р. збільшився на 1 в.п. Також слід відмітити, що рівень зайнятості сільського населення за аналогічний період більший за аналогічний показник міського населення на 6,6 в.п. Аналізуючи показники економічної активності та зайнятості, встановлено, що в сільській місцевості зареєстровано 9,0 % безробітних проти 8,7 % в міських поселеннях області.

Загальний огляд економічної активності і зайнятості населення Миколаївської області за 2010–2011 рр. засвідчує краще становище в сільській місцевості. Але, на жаль, таке підвищення динаміки рівня зайнятості сільського населення не в повній мірі характеризує ситуацію, яка складається в сільських районах. Адже з 2005 р. статистичні органи не виділяють окремо кількість зайнятого населення в особистих селянських господарствах, а враховують її у загальній сумі зайнятого сільського населення. Отже, зростання досягається переважно за рахунок самозайнятості сільського населення в низькопродуктивному особистому селянському господарстві, що стало вимушеним засобом порятунку від безробіття і виживання.

Як відзначає І.В. Гончаренко, втрачаючи можливість працювати на підприємствах, в установах, організаціях, населення переважно змушене займатися працею у власному господарстві, яка в більшості випадків приводить до втрати набутого рівня кваліфікації працівника, є малоефективною, виснажливою та не дозволяє забезпечити бажаний рівень життя родини. Переважна кількість зайнятого сільського населення, в сучасній Україні, це особи у працездатному віці зайняті тільки в

особистому підсобному господарстві. Але, особисті селянські господарства не сплачують податки і не забезпечують фінансування освіти і медичного обслуговування в сільській місцевості, тощо [1, с.74].

Вважаємо, що специфіка зайнятості в сільській сфері виражається у наступному:

- домінуючою сферою зайнятості на селі є сільськогосподарське виробництво, де в окремих регіонах частка працівників у ньому сягає 80 %;
- одна з найважливіших особливостей сфер зайнятості на селі це сезонність сільськогосподарських робіт. Саме вона при сформованій на селі виробничій структурі створює тимчасові значні резерви праці;
- більш низькому рівні розвитку в ній виробничих і невиробничих галузей; у різному співвідношенні виробничих і невиробничих галузей;
- низька еластичність створення альтернативних робочих місць внаслідок моноструктури виробництва і вузької спеціалізації працівників галузі;
- недостатня мобільність трудових та інших ресурсів аграрного виробництва, що пов'язано з сільським укладом життя;
- непрестижність професій аграрного профілю серед молоді та ін.

Специфіка зайнятості населення сільських територій пов'язана з якісними характеристиками сфер прикладання праці на селі, у якій, на жаль, недостатній рівень продуктивності та ефективності, фондо-, енерго- і електроозброєності праці [5].

Для сільської сфери зайнятості характерний вузький набір фахів, за котрими можуть бути використані працівники, крім того, в сільській місцевості вузьке коло посад і фахів у середині підприємств і обмежене число самих підприємств та організацій, сільські працівники не мають достатніх можливостей для переривання праці взагалі і з метою службового росту, природно, тут недостатні, а навіть можна сказати, відсутні умови для кар'єрного росту.

Безумовною проблемою ринку праці сільських територій, наслідки якої виходять далеко за його межі, є низький середній рівень заробітної плати у галузях сільської економіки і відповідно низька питома вага витрат на робочу силу у собівартості виробництва та оплати праці найманих працівників у ВВП.

Особливо високий рівень безробіття на селі спостерігається серед молоді у віці 15–24 років. Причинами цього, на нашу думку, є кризовий стан усіх галузей суспільного виробництва, падіння обсягів виробництва і надання соціальних послуг, невідповідність професійно-кваліфікаційної

структури підготовлених кадрів структурі виробництва і робочих місць, падіння престижності праці.

Вважаємо, така ситуація призводить до кризи мотивації трудової діяльності, наслідком якої стає низька трудова активність, неповне використання трудового потенціалу, зниження ролі праці та її повне чи часткове вилучення з основних життєвих цінностей.

Висновки. Розвиток ринку праці й ефективної зайнятості в сільській місцевості потребує формування та реалізації інноваційних підходів, тому вважаємо за необхідне державним та місцевим органам влади:

- сприяти розширенню сфери зайнятості на селі стимулювати розвиток підприємництва як у сільському господарстві, так і несільськогосподарських видах діяльності, це забезпечить істотне підвищення рівня доходів та поліпшення соціального захисту сільського населення;
- надати пріоритетної уваги розвитку соціальної інфраструктури з метою задоволення житлово-комунальних, побутових, медичних, культурно-освітніх та інших потреб сільського населення;
- створити соціально-економічні й правові умови для сприяння зайнятості молоді на селі. Державна політика повинна будуватися на засадах, що відповідають сучасним умовам, сприяють розвитку творчого потенціалу, повній самореалізації молоді.

Вважаємо, що ситуація в сільській місцевості вимагає кардинальних заходів щодо вирішення питання зайнятості сільського населення. Тільки скоординовані дії органів влади всіх рівнів та самих селян зможуть забезпечити комплексний підхід до вирішення цієї проблеми. Тому питання розвитку ринку праці сільських територій, створення мережі нових робочих місць для сільського населення і надалі потребуватимуть особливої уваги.

Бібліографічний список: 1. Гончаренко І.В. Соціально-економічний розвиток сільських територій регіону: [монографія] / І.В. Гончаренко / НАН України, І-т регіон. дослід. – Львів, 2009. – 370 с. 2. Трудовий потенціал і зайнятість: теоретичні основи та регіональні особливості / М.І. Долішній, С.М. Злупко, С.І. Бандур та ін. – Ужгород: Карпати, 1997. – 422 с. 3. Економічна активність населення Миколаївщини у 2010 році: стат. зб. / за ред. П.Ф. Зацаринського. – Миколаїв: Миколаївське ГУС, 2011. – 190 с. 4. Економічна активність населення Миколаївщини у 2011 році: стат. зб. / за ред. П.Ф. Зацаринського. – Миколаїв: Миколаївське ГУС, 2012. – 190 с. 5. Жибак М.М. Розвиток

трудового потенціалу села західного регіону України: монографія. – Тернопіль: Астон, 2010. – 336 с.

Шишпанова Н.А. Особенности занятости населения сельских территорий. Дана характеристика современного состояния рынка труда сельских территорий, определены основные причины сокращения занятости на селе, предложенные мероприятия относительно решения проблем.

Shyshpanova N. Features employment population rural territories. Given a description of the current state of the labor market of rural areas, the main reasons for the reduction of employment in rural areas, the proposed measures to tackle the problems.